

ЛІТЕРАТУРА

1. Аникин, В. А. Особенности жизненных ценностей и устремлений россиян [Текст] / В. А. Аникин // Российская идентичность в социологическом измерении. Аналитический доклад. Ч. 2 / Рабочая группа Ин-та социологии РАН // Полис. – 2008. – № 2. – С. 81–93.
2. Закария, Ф. Будущее свободы: нелиберальная демократия в США и за их пределами [Текст] / Фарид Закария ; пер. с англ., под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Ладомир, 2004. – 383 с.
3. Кравченко, В. В. Гуманістичні цінності в українській культурі [Текст] / В. В. Кравченко, Я. М. Білик, В. П. Педан // Європейська та українська культура в нарисах : навч. посіб. // за ред. І. З. Цехмістро та ін. – К. : Центр навч. літ., 2003. – 320 с. – С. 276–294.
4. Моджеєвські, А. Про європейську сутність України у вченні Папи Римського Івана Павла II [Текст] / Аркадіуш Моджеєвські // Історико-політичні проблеми сучасного світу : зб. наук. ст. – Чернівці : Рута, 2008. – Т. 17–18. – С. 132–137.

О. В. Волянська

КОМПОНЕНТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ БАЗОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Історія показує, що ментальність українців справляє визначальний вплив на такі основні риси їх політичної культури, як волелюбність, демократизм, миролюбність, толерантність, а також зверхність особистих інтересів над загальнонародними (політичний конформізм, схильність до анархізму, міжособної боротьби). Однак виникають запитання: що в ментальності української нації є головним, визначальним? Які з особливостей українського світосприйняття породжують позитивні, а які – негативні риси української політичної культури? Відомий український учений В. Янів у своїх дослідженнях зробив висновок про те, що українці за своїм психологічним складом є народом західного, європейського типу, тоді як росіяни – східного, азійського. Для європейських народів, стверджує він, характерний гармонійний розвиток усіх основних духовних функцій людини: розуму, почуттів і волі. Вони перебувають у постійному напруженні, активному впливі один на одного, динаміці, але й одночасно в рівновазі. Це породжує постійну активність, рухливість і динамізм європейця.

Для пояснення особливостей українського індивідуалізму, його «вибухлого характеру», В. Янів звертає увагу на геополітичну, культурну та психологічну «межовість» України [1]. Україна найбільше з європейських народів віддалена від Західної Європи і перебуває на межі двох світів – Східного і Західного. Тому вона відчуває постійний вплив східної культури. А для

Сходу властива перевага почуттів над розумом і волею. Ось чому український індивідуалізм, не контрольований розумом, не опанований волею, надто керований почуттями, закономірно веде до згубних наслідків.

Причину українських невдач, як зазначає вчений, можна сформулювати парадоксом: «в неволі ми опинилися тому, що надто любили волю». Вельми цікавим і продуктивним є ще один підхід до розкриття сутності і особливостей української психіки та пояснення її впливу на різні сфери суспільного життя. О. Кульчицький підкреслював, що в історії українського народу притягують особливу увагу «межові ситуації» (в екзистенціальному розумінні) – «загрози смерті», «випадковості», «терпіння», що витворила геополітична ситуація України, багатої межової смуги поміж Заходом і Сходом [2]. У цій екзистенціально-межовій ситуації можливі були два види реакції: «авантюрно-козацький», героїчний стиль і стиль «притасного існування», який вів до пристосовницького і пасивного ставлення до довколишнього світу. При такому підході до пояснення сутності української ментальності формується своєрідна біполярна модель, яка поєднує лицарсько-козацький і пасивно-споглядальний типи ставлення до довкілля; ці типи або чергуються в часі, або (з часом усе більше) виявляються паралельно. У політичній сфері ці ментальні настанови матеріалізуються в бунтарстві, героїчній боротьбі за національні цінності та державну самостійність України і разом з тим – в егоцентризмі, байдужості до долі власного народу і власної держави.

Низку характерних рис української душі зумовлює соціопсихічний чинник. Сутність його в тому, що для українців, які споконвіку були хліборобською нацією, властива селянська психологічна настанова, яка виявляється, зокрема, в схильності до творення малих інтимних груп-спільнот, що характеризуються почуттєвою близькістю, симпатіями, співчуттями, а не національне обґрунтованими прагненнями спільної мети. У політичному житті цей соціопсихічний селянський чинник, підсилений крайнім індивідуалізмом, виявлявся в схильності українців до малих форм організації і самоврядування (громадоцентризмі), розколах і доробленні політичних партій та інших масових об'єднань, невмінні і небажанні виробляти і реалізувати загальнонаціональні політичні програми.

З оригінальним підходом до пояснення специфіки української ментальності та її впливу на політичний процес виступив В. Кизима. «Некласичність української ментальності, – писав він, – впливає з історичної маргінальності українського суспільства» [3]. Особливість України полягає у тому, що вона, як правило, не була ні центром, ні периферією і майже постійно перебувала між різними державно-політичними полюсами, на лінії їх протистояння, в центрі їх боротьби, включаючись до складу то однієї, то іншої держави. Тому для України характерні нестійкий стан, постійне маневрування і балансування на межі ризику. Отже, впливом маргінального складника ментальності українського народу пояснюється наявність у його політичній культурі субкультур, орієнтованих на цінності тих чи інших сусідніх націй та держав.

Ця концепція пояснює також існування феномену так званих «двох орієнтацій». Це – «боротьба двох позицій, представники яких у складних суспільно-політичних ситуаціях схильні надавати вирішального значення або власному народу, його енергії, здібностям, або зовнішнім силам». Маргінальний стан України позначився і на змісті національної ідеї. Українці упродовж століть мріяли про те, як би вирватися з обіймів своїх «доброзичливих» сусідів. Орієнтація на «незалежність від» є стійкою ментальною настановою, яка спрямовує активність українців головним чином у напрямку долання, руйнації існуючого стану речей і значно менше стимулює державотворення.

Нація, яка довго перебувала під іноземним гнітом і культура якої піддавалася тотальному нищенню, починає набувати нових ментальних рис. У неї розвивається мімікрія, тобто здатність пристосуватися до чужих порядків, формальне сприйняття суспільних ідеалів і норм, консерватизм як спосіб захисту і збереження власних етнічних рис, комплекс «меншовартості». Досвід України показує, що політична культура поневоленої нації дедалі більше характеризується конформізмом, забуттям власних традицій і символів, насиченням суспільної свідомості та суспільних відносин чужоземними цінностями і нормами, посиленням аморальних виявів та рабської психології. У цілому можна зробити такий висновок: ментальність нації, яка тривалий час не мала власної державності і перебувала в неволі, серйозно деформується. На глибинному рівні психіки продовжують функціонувати власні ментальні риси, але на них починають нашаровуватися набуті в умовах неволі ментальні настанови. Останні все більше блокують, деформують і витісняють компоненти національної ментальності. Аналогічній трансформації піддається і політична культура. Тому не дивно, що в нинішній українській політичній культурі функціонує стійкий компонент проросійської субкультури, який часто успішно конкурує з власне українськими політичними цінностями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Янів, В. Нариси до історії української етнопсихології [Текст] / В. Янів. – С. 9.
2. Кульчицький, О. Світовідчуття українця [Текст] / О. Кульчицький // Укр. душа. – К., 1992. – С. 48.
3. Культурно-исторический процесс и проблема рациональности [Текст]. – К. : Наук. думка. – 1985. – 213с.

Ю. С. Седая

ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА КАК ФАКТОР ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ВРАЧА

В настоящее время проявляется тенденция к медиализации общества – сложного социокультурного феномена, связанного с возрастающими потреб-